במידי דלא ממאיס נמי לסלקינהו לצד אחד וליברך תרגמא רב יצחק קסקסאה קמיה דרבי יוסי בר אבין משמיה דרבי יוחנן משום שנאמר [1]ימלא פי תהלתך בעו מיניה מרב חסדא מי שאכל ושתה ולא ברך מהו שיחזור ויברך אמר להו מי שאכל שום וריחו נודף יחזור ויאכל שום אחר כדי שיהא ריחו נודף אמר רבינא הלכך אפילו גמר סעודתו יחזור ויברך דתניא א) אטבל ועלה אומר בעלייתו ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו על הטבילה ולא היא התם מעיקרא גברא לא חזי הכא במעיקרא גברא חזי והואיל ואידחי אידחי: תנו רבנן אספרגוס יפה ללב וטוב לעינים וכ״ש לבני מעים והרגיל בו יפה לכל גופו והמשתכר הימנו קשה לכל גופו מדקתני יפה ללב מכלל דבחמרא עסקינן וקתני וכל שכן לבני מעים והתניא ללע״ט יפה לרמ״ת קשה כי תניא ההיא במיושן ג) כדתנן דקונם יין שאני טועם שהיין קשה לבני מעים אמרו לו והלא מיושן יפה הוא לבני מעים ושתק [ג] אסור בחדש ומותר במיושן שמע מינה: תנו רבנן ששה דברים נאמרו באספרגוס אין שותין אותו אלא כשהוא חי ומלא מקבלו בימין ושותהו בשמאל ואין משיחין אחריו ואין מפסיקין בו ואין מחזירין אותו אלא למי שנתנו לו ורק אחריו ואין סומכין אותו אלא במינו והתניא אין סומכין אותו אלא בפת לא קשיא הא בדחמרא הא בדשכרא תני חדא ללע״ט יפה לרמ״ת קשה ותניא אידך לרמ״ת יפה ללע״ט קשה לא קשיא הא בדחמרא הא בדשכרא תני חדא רק אחריו לוקה ותניא אידך לא רק אחריו לוקה לא קשיא הא בדחמרא הא בדשכרא א״ר אשי השתא דאמרת לא רק אחריו לוקה מימיו נזרקין אפילו בפני המלך: א״ר ישמעאל בן אלישע שלשה דברים סח לי סוריאל שר הפנים ה אל תטול חלוקך בשחרית מיד השמש ותלבש ו ואל תטול ידיך ממי שלא נטל ידיו ואל תחזיר כוס אספרגוס אלא למי שנתנו לך מפני שתכספית ואמרי לה אסתלגנית של מלאכי חבלה מצפין לו לאדם ואומרים אימתי יבא אדם לידי אחד מדברים הללו וילכד אמר ריב״ל שלשה דברים סח לי מלאך המות אל תטול חלוקך שחרית מיד השמש ותלבש ואל תטול ידיך ממי שלא נטל ידיו ה ואל תעמוד לפני הנשים בשעה שחוזרות מן המת מפני שאני מרקד ובא לפניהן וחרבי בידי ויש לי רשות לחבל ואי פגע מאי תקנתיה לינשוף מדוכתיה ארבע אמות אי איכא נהרא ליעבריה ואי איכא דרכא אחרינא ליזיל בה ואי איכא גודא ליקו אחורא ואי לא ליהדר אפיה ולימא [2]ויאמר ה׳ אל השטן יגער ה׳ בך וגו׳ עד דחלפי מיניה: א״ר זירא א״ר אבהו ואמרי לה במתניתא תנא עשרה דברים נאמרו בכוס של ברכה טעון הדחה ושטיפה חי ומלא עיטור ועיטוף נוטלו בשתי ידיו ונותנו בימין ומגביהו מן הקרקע טפח ונותן עיניו בו ויש אומרים אף משגרו במתנה לאנשי ביתו אמר ר׳ יוחנן אנו אין לנו אלא ארבעה בלבד ו) הדחה שטיפה ז) חי ומלא תנא הדחה מבפנים ושטיפה מבחוץ א״ר יוחנן כל המברך על כוס מלא נותנין לו נחלה בלי מצרים שנאמר [3]ומלא ברכת ה׳ ים ודרום ירשה ר׳ יוסי בר חנינא אומר זוכה ונוחל שני עולמים העולם הזה והעולם הבא עיטור רב יהודה מעטרהו בתלמידים רב חסדא מעטר ליה בנטלי [ד] ח) אמר ר׳ חנן ט) ובחי י) אמר רב ששת כ) ובברכת הארץ עיטוף רב פפא מעטף ויתיב רב אסי פריס סודרא על רישיה ל) נוטלו בשתי ידיו א״ר חיננא בר פפא מאי קראה [4]שאו ידיכם קדש וברכו את ה׳ ונותנו לימין א״ר חייא בר אבא אמר ר׳ יוחנן ראשונים שאלו שמאל מהו שתסייע לימין אמר רב אשי הואיל וראשונים איבעיא להו ולא איפשט להו אנן

במידי דלא ממאיס נמי. למה לי פולטן נסלקינהו לצד אחד: **יחזור ויאכל שום אחר.** כדי שיסריח יותר. כלומר יוסיף על סרחונו [א] ו)ויעשה ברכה לבטלה: ז)**מי שאכל ושתה ולא ברך.** (א) לפניהם קאי אברכת המוציא וברכת היין: **מהו שיחזור וכו׳.** [ב] לאחר אכילה ושתיה: **הלכך.** כיון דאם נזכר באמצע יכול לברך אפי׳ גמר סעודתו נמי יכול לברך: **על הטבילה.** אלמא אע״ג דטבל הויא ברכה: **התם מעיקרא לא חזי.** דרוב טבילות משום קרי הם ובעלי קריין אסורים בברכות שהם דברי תורה כדאמרינן בפרק מי שמתו (לעיל ד׳ כ:) ודחוי מעיקרא לאו דחוי הוא ולכי מתקן הדר מברך אבל האי מעיקרא איחזי וכיון דגמר אידחי והואיל ואידחי אידחי: **אספרגוס.** כוס שהיו שותים בכל בקר אליבא ריקנא לרפואה: **דבחמרא עסקינן.** דאמרינן לקמן בשמעתין אספרגוס ללע״ט יפה ואוקמינן בשל יין. וסימן לע״ט לב עין טחול: **וכ״ש לבני מעים.** קושיא היא כלו׳ בדחמרא קתני וכ״ש לבני מעים: **והתניא.** לקמן לרמ״ת קשה אספרגוס של יין. וסימן רמ״ת ראש מעים תחתוניות: **כי תניא ההיא.** דקתני וכ״ש לבני מעים: **ביין מיושן.** של ג׳ שנים כדתנן בבבא בתרא (ד׳ צח.) ישן משל אשתקד מיושן של שלש שנים: **קונם יין שאני טועם.** הקדש יהא עלי יין שאני טועם: **אלא חי.** יין חי שאינו מזוג: **אין מפסיקין בו.** אלא שותהו בבת אחת: **ואין סומכין אותו.** לאכול אחריו מיד: **בדחמרא.** סמיכתו בפת: **בדשכרא.** סמיכתו במינו אם שכר תאנים סומכו בתאנים ואם של תמרים הוא סומכו בתמרים: **לוקה.** בחולי: **בדחמרא.** לא ירוק: **בדשכרא.** אם לא רק מים הבאים כפיו אחריו לוקה: **אפילו בפני המלך.** ירוק ואל יסתכן: **סוריאל.** מלאך חשוב לבא לפני הקב״ה: **אל תטול חלוקך שחרית מיד השמש.** אלא אתה בעצמך טלהו ממקום שהוא שם ותלבשנו: **תכספית.** שם חבורת שדים: **איסטלגנית.** שם חבורת מלאכי חבלה: **אימתי יבא אדם לידי אחד מן הדברים הללו וילכד.** רבי ישמעאל עלה לרקיע על ידי שם בברייתא דמעשה מרכבה: **גודא.** כותל: **כוס של ברכה.** ברכת המזון: **הדחה ושטיפה וכו׳.** כולהו מפרש להו ואזיל: **מן הקרקע.** אם ע״ג קרקע הסב. ואם על גבי שלחן מגביהו מן השלחן: **במתנה.** דרך דורון ומשיכות: **לאנשי ביתו.** לאשתו: **חי.** שמוזגו במים לאחר שנתנו בכוס מי אכל לברך עליו חי הא אמרן במתני׳ח) אין מברכין. א׳ נמי חי בלע״ז פריש״ק להביאו מן החבית לשמו: **מעטרהו בתלמידים.** תלמידיו סובבין אותו כשהוא מברך: **בנטלי.** כוסות: **ובברכת הארץ.** כשמגיע לברכת הארץ מוסיף עליה: **מעטף.** בטליתו: אנן

מעיקרא גברא לא חזי. תימה והלא טמא אינו אסור לברך ובקונטרס פירש דבעלי קריין אסורים בדברי תורה וי״ל דמיירי בטבילת גרים ומפני אותה טבילה הצריכו לכל שאר טבילות לברך לאחר טבילה וכן בנט״י שפעמים אדם בא מבית הכסא ואין אדם ראוי לברך עד לאחר הנטילה נהגו העם לברך כל שאר ברכת ידים לאחר נטילה(ט): **אין לנו אלא ארבעה דברים.** ומיהו לא משמע (כן) דפליג ר׳ יוחנן אההיא דנותנו לימינו כדאמרי׳ לקמן א״ר יוחנן ראשונים שאלו מהו שתסייע שמאל לימין משמע שכן היו נוהגים. ומיהו מדהאמוראים היו עושים עיטור ועיטוף משמע שהיו מחמירים על עצמן א והיו נזהרים בכולן ולפיכך יש להחמיר בכוס של ברכה: **שטיפה חי ומלא.** ירושלמי דסוף פירקין א״ר אחא שלשה דברים נאמרו בכוס של ברכה מלא עיטור ומודח ושלשתן מקרא נפתלי שבע רצון ומלא ברכת ה׳ שבע עיטור רצון מודח ומלא כמשמעו: **שטיפה** מבחוץ והדחה מבפנים. ופי׳ ר״י דוקא שאין הכוס יפה שיש בו שיורי כוסות אבל אם הוא יפה בלאו הכי שפיר דמי דלא בעינן אלא שיהא כוס של ברכה יפה: **זוכה** לשני עולמות. פי׳ הרב רבי יוסף ממרשיל״יא מדהוה ליה למכתב ים ודרום רש וכתב ירשה הרי יו״ד ה״א יתירה וביו״ד ה״א נבראו שני עולמות כדאמרינן בהתכלת (מנחות ד׳ כט:) כי ביה ה׳ צור עולמים י)(אל תקרי צור ב אלא צר וכו׳): **שמאל** מהו שתסייע לימין. בכוסות גדולות מיירי או בראש חדש טבת שחל להיות בשבת שהוא בחנוכה או בנישואין וצריך להאריך בברכת המזון: אין

עין משפט נר מצוה

נא א מיי׳ פ״ז מהל׳ ברכות הל׳ ו סמג עשין כז טוש״ע יו״ד סי׳ רסח סעיף ג:
נב ב מיי׳ פ״ז שם הל׳ ג טוש״ע או״ח סי׳ קפג סעיף ח:
ג [מיי׳ פ״ח מהל׳ נדרים הל׳ ז טוש״ע יו״ד סי׳ רלב סעיף ט]:
נג ד ש״ע או״ח סי׳ ד סעיף יא:
נד ה ש״ע יו״ד סימן שנט סעיף ג:
נה ו ז מיי׳ פ״ז מהל׳ ברכות הל׳ טו [וסמ״ג מהל׳ שבת הל׳ ז] סמג שם טוש״ע או״ח סי׳ קפג סעיף א ב ג:
נו ח טוש״ע שם סעיף ז:

◆

תורה אור השלם

1. יִמָּלֵא פִי תְּהִלָּתֶךָ כָּל הַיּוֹם תִּפְאַרְתֶּךָ: תהלים עא ח
2. וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל הַשָּׂטָן יִגְעַר יְיָ בְּךָ הַשָּׂטָן וְיִגְעַר יְיָ בְּךָ הַבֹּחֵר בִּירוּשָׁלָיִם הֲלוֹא זֶה אוּד מֻצָּל מֵאֵשׁ: זכריה ג ב
3. וּלְנַפְתָּלִי אָמַר נַפְתָּלִי שְׂבַע רָצוֹן וּמָלֵא בִּרְכַּת יְיָ יָם וְדָרוֹם יְרָשָׁה: דברים לג כג
4. שְׂאוּ יְדֵכֶם קֹדֶשׁ וּבָרְכוּ אֶת יְיָ: תהלים קלד ב

◆

רבינו חננאל

ואקשינן ובמידי דלא מאיס נמי למה לי פולטן ניסלקינן לצד אחד וליבריך. תרגמה ר׳ יצחק קסקסאה, פירוש כך שמו. [משום שנאמר] ימלא פי תהלתך. בירושלמי דכיצד מברכין רב הונא אמר הרי שנתן לתוך פיו ושכח ולא בירך אם היו משקין פולטן ואם היו אוכלין מסלקן לצדדין. ר׳ יצחק בר מרי אמר קומי ר׳ אסי בר בון בשם ר׳ יוחנן ואפי׳ אוכלין פולטן דכתיב ימלא פי תהלתך, וכשהן בתוך פיו אין כאן מלא תהלה. ואי קשיא לך היכי תני בהו מסלקן, איכא לתרוצי היכא דאיפשר איפשר, כגון דלא מימאיסי ואיפשר למפלטינהו והדר מיכלינהו מפלט להו ומברך, דכתיב ימלא פי תהלתך. היכא דלא איפשר כגון דמימאיס ואי פליט להו לא מצי אכלינהו, מסלקינהו לצד אחד ומברך. בעו מיניה דרב חסדא מי שאכל ושתה ולא ברך מהו שיחזור ויברך. אמר להו מי שאכל שום וריחו נודף מעט יחזור ויאכל שום אחר, אתמהא, וכי היכי דלא חזי לאיניש למיעבד הכי, הכי נמי דמיחייב לצלויי בשעתיה, אי נמי לברוכי על מה דאכל ושכח ולא בירך, בשעת דמידכר לא תחייב לברוכי אתמהה. ואיכא לארוחי טעמא דתנן הקורא מכאן ואילך וכו׳ [לא הפסיד כאדם הקורא בתורה]. אמר רבינא הלכך אפי׳ גמר סעודתו מברך. ואמר רבינא מנא אמינא לה וכו׳ [דתניא טבל ועלה אומר בעלייתו אשר קדשנו במצוותיו וצונו על הטבילה]. ואסיקנא דליה הילכתא הכי, דהתם גבי טבילה אפי׳ מזכר בדרתו לא חזי לטבול, אבל הכא וכו׳ [מעיקרא גברא חזי והואיל ואידחי אידחי]. הא דטבל ועלה אומר בעלייתו ברוך אקב״ו על הטבילה. היינו דוקא בטבילת גר דאכתי גברא לא חזי, אבל בשאר טבילות מברך עליהן עובר לעשייתן. א״ר ישמעאל בן אלישע שלשה דברים סח לי סוריא שר הפנים, דר׳ ישמעאל בן אלישע כהן גדול היה ומשתמש בכתר שם נורא שמסר לו גבריאל והיה מדבר עם מלאכי השרת. במתניתא תנא עשרה דברים נאמרו בכוס של ברכה, טעון הדחה ושטיפה חי ומלא. פי׳, צריך שיהיה חי בכוס עד על הארץ משום דבשאינו מזוג איכא שבחא דארעא שהיין חזק. וכד מטי לברכת הגפן אין בו מים משום דלא חזי בלא מים והו מורין חכמים וכולי. ואמר ר׳ יוחנן כל המברך על כוס מלא נותנין לו נחלה בלא מצרים שנאמר מלא ברכת ה׳ ים ודרום ירשה ולא עוד אלא שזוכה ונוחל העולם הזה והעולם הבא. עיטור בתלמידים רב חסדא מעטר בנטלי. פי׳, היה נותן ליושב לימין המברך ולישב לשמאלו כוסות, וכשאמר המברך ברכת הארץ מוסיף מאחר מאלו הכוסות בכוס שביד המברך. [ו]עכשיו כל יין ששותין מזוג הוא במים. עיטוף דמעטף או פרים סודריה ארישיה. מקבלו בשתי ידיו ואוחזו בימינו. ורבי יוחנן מנע אפילו לסייע בשמאלו.

מסורת הש״ס

א) פסחים ז:, ב) נדרים סו. ע״ש, ג) [פי׳ תוס׳ חגיגה], ד) [פי׳ לעיל כ: תוס׳ ד״ה מודים. וע״ע תוס׳ סנהדרין ע. ד״ה יין], ה) [בהרא״ש ליתא לכל זה גם בהרי״ף דכפס נפנים כין שני מלאי עיטולים וכן מוחק ד״ה שם על הגליון ועיקר הגר׳ שהיה לפני רב אלפס כך ליתא מי אמר רב ששת עד ברכת הארץ וכ״כ ר׳ יונה וכ״כ הכ״י סימן קפג ע״ש וע״ע תוס׳ שבת עו: ד״ה כדי ותוס׳ עירובין כט: ותוס׳ פסחים קח: ותוס׳ בבא בתרא לז: ד״ה עד וכו׳ מה שפירש ר״ת על מה דאמרינן בברכת הארץ נגד פירש״י דהכא], ו) [פי׳ רש״א], ז) [דבור זה וד״ה מהו שיחזור כו׳. לכאורה צ״ל קודם ד״ה יחזור ויאכל], ח) [לעיל נ.], ט) [וע״ע תוס׳ פסחים ז: ד״ה עד], י) [כל זה ליתא לפנינו שם].

◆

הגהות הב״ח

(א) רש״י ד״ה מי שאכל ושתה ולא ברך אברכה דלפניהם קאי:

◆

גליון הש״ס

גמ׳ אל תטול חלוקך. מג״א סי׳ ד סק״ט:

◆

הגהות הגר״א

[א] רש״י ד״ה יחזור כו׳ (ויעשה ברכה לבטלה) תא״מ: [ב] שם ד״ה מהו שיחזור כו׳ באמצע אכילה ושתיה. כצ״ל (ערש״א): [ג] גמ׳ ושתק מותר במיושן. כצ״ל: [ד] שם מעטר ליה בנטלי וכו׳ אמר רב ששת עד ברכת הארץ. כצ״ל (וכ״כ רבינו בל״א סי׳ קפ״ג):

◆

מוסף תוספות

א. בתוס׳ ריש כתב, מחמירין על עצמן בשביל כבוד הברכה (ולא כתב והיו נזהרים בכולם). ב. בד״ה בתוס׳ ריש (ודלא כהגהת הגרי״ב וכמגיה שם כתב דכ״ה במדרש הגדה).

◆

לעזי רש״י

פרש״ק. טרי, שרק עכשיו נמוג.

◆

מוסף רש״י

אספרגוס. תקנה תפעמי לשתות שחרית (קדושין ט:). **לינשוף.** יקפוץ (עי׳ לעיל ג: ד״ה נשף). **בכוס של ברכה.** שהבריאה מכמים ליפותו (שבת עז:). **חי.** היינו שיתנו יין חי בכוס שמברכין עליו ולאח״כ מחגים בו מים, לאפוקי שלא ימוגנו בכוס זה ויברך בכוס אחר (תוס׳ ב״ב צז: בשם רש״י ברכות).

◆

רב ניסים גאון

ללע״ט יפה לרמ״ת רע. סימן הוא. ובהלכות גדולות מפרש ללב לעין לטחול יפה לראש למעים לתחתוניות רע: עשרה דברים נאמרו בכוס של ברכה כו׳. בפרקין בגמ׳ דבני מערבא אמרי אמר ר׳ אחא ג׳ דברים נאמרו בכוס של ברכה עטור ומודח ומלא ושלשתן בפסוק אחר (דברים לג) נפתלי שבע רצון ומלא שבע עטור רצון מודח ומלא כמשמעו אמר ר׳ חייא אם עשיתם כן מה כתוב תמן ים ודרום ירשה אתה זוכה לירש העולם הזה והעוה״ב: